

SKILLNADER I OLIKA VALSYSTEMS PÅVERKAN PÅ KVINNORSPOLITISKA representation

Generaldirektoratet för Forskning
Arbetsdokument
SERIEN KVINNORS RÄTTIGHETER
- W-10 -

Innehåll

◆ Sammanfattning

◆ 1. Inledning

◆ 2. Valsystem

◆ Kvinnorepresentation i beslutsprocessen och valsystem

Tabell 1: Andelen kvinnor i nationella underhus eller enkammarparlament i EU , samt typ av valsystem

Tabell 2: Diagram över andelen kvinnor i nationella underhus eller enkammarparlament i EU

◆ Hur partilistor påverkar kvinnorepresentationen i beslutsprocessen

Tabell 3: En global jämförelse av valsystem i tolv länder med lägst 25 procent kvinnor i underhus eller enkammarparlament 1996

Tabell 4: Diagram över en global jämförelse av valsystem i tolv länder med lägst 25 procent kvinnor i underhus eller enkammarparlament 1996.

◆ 3. De politiska partiernas betydelse för kvinnors politiska representation

◆ Partiåtgärder för att uppmuntra kvinnor att gå in i det offentliga livet

◆ Partiernas nomineringsprocedurer

◆ Andra åtgärder för att hjälpa kvinnor att ställa upp i val

Tabell 5: Möjligheten för män respektive kvinnor att bli parlamentsledamöter

◆ 4. Kvotering och positiva åtgärder för att öka kvinnors deltagande i det politiska livet

- ◆ **Kritik mot kvotering**

- ◆ **Kvotering fastställd genom nationell lagstiftning**

- ◆ **Kvotering fastställd av de politiska partierna**

Tabell 6: Olika partiers kvotering av kvinnliga kandidaturer för val till lagstiftande församlingar (av regel eller rutin)

Tabell 7: Andra former av positiva åtgärder som de politiska partierna tillämpar

Tabell 8: Kvoter/Ideal andel kvinnliga kandidater fastställda av några partier, jämfört med valresultat

- ◆ **5. Kvinnorepresentation i överhus/andra kammare**

Tabell 9: Andelen kvinnor i överhus eller senat i de nationella parlamenten i EU , samt typ av valsysteem

Tabell 10: Diagram över andelen kvinnor i överhus eller senat i de nationella parlamenten i EU

- ◆ **6. Kvinnorepresentation i Europaparlamentet**

Tabell 11: Andelen invalda kvinnor i Europaparlamentet 1995 jämfört med andelen kvinnor i de nationella lagstiftande församlingarna

Tabell 12: Diagram över andelen invalda kvinnor i Europaparlamentet jämfört med andelen kvinnor i de nationella lagstiftande församlingarna

- ◆ **7. Kvinnors politiska representation på regional nivå**

Tabell 13: Kvinnorepresentation i de regionala församlingarna i EU, samt typ av valsysteem

Tabell 14: Diagram över andelen kvinnor i de regionala församlingarna i EU

- ◆ **Kvotering och positiva åtgärder på regional nivå**

- ◆ **8. Kvinnors politiska representation på lokal nivå**

Tabell 15: Kvinnors politiska representation på lokal nivå i EU, samt typ av valsysteem

Tabell 16: Diagram över andelen kvinnor i de lokala församlingarna i EU

◆ **Kvotering och positiva åtgärder på lokal nivå**

◆ **9. Analys**

◆ **10. Slutsatser**

◆ **11. Bibliografi**

◆ **12. Bilaga**

-

Denna utgåva finns tillgänglig på följande språk: EN (original), TY, SP, FR, SV

Innehållet i denna undersökning avspeglar inte nödvändigtvis Europaparlamentets uppfattningar.

Reproducering och översättning för icke-kommersiella syften är tillåten om källan anges och utgivaren underrättas i förväg och får ett exemplar tillsänt sig.

UTGIVARE:

EUROPAPARLAMENTET

GENERALDIREKTORATET FÖR FORSKNING

Avdelningen för sociala frågor och sysselsättning, hälsovård och konsumentskydd, kvinnors rättigheter, kultur, ungdom, utbildning och media

L-2929 LUXEMBURG

Tel (352) 4300 - 7769

Fax: (352) 4300 - 7720

REDAKTÖR:

Victoria Garcia Munoz
assisterad av Emily Carey

Manuskriptet färdigställdes i mars 1997

Sammanfattning

I denna rapport analyseras hur valsysteem påverkar nivån på kvinnorepresentationen inom politiken i Europeiska unionen. Undersökningar baserade enbart på statistik visar tydligt att de medlemsstater som har den högsta andelen kvinnliga förtroendevalda (Sverige, Finland, Danmark och Nederländerna) också har

proportionella eller **blandade** valsystem. Dessutom framkommer i en global undersökning av 162 länder att samtliga länder med lägst 25 procent kvinnliga parlamentsledamöter i underhuset eller i enkammarparlament har proportionella eller blandade valsystem.

Som kontrast till detta visar en undersökning att de medlemsstater med lägst andel kvinnor i beslutsprocessen (Grekland, Frankrike och Förenade kungadömet) har **majoritetsval** eller **blandade** valsystem. Även här visar en global undersökning att de länder med högst 10 procent kvinnliga parlamentsledamöter till en överväldigande del har majoritetsval. De länder som saknar kvinnorepresentation i parlamentet har (utan undantag) majoritetsval eller ett nominellt valsystem.

Trots det kan enbart valsystemen inte förklara varför kvinnorepresentationen i beslutsprocessen i Europeiska unionen är olika. Andra faktorer som också bör betraktas i samband med valsystem är:

-De politiska partierna - ideologisk anknytning, nomineringsprocedurer och kriterier, partistruktur och hur de främjar kvinnlig befordran inom en politisk hierarki, partiernas vilja att ställa kvinnor på valbar plats på vallistor

-Kvotering och positiva åtgärder - både på nationell och partinivå, frivilliga och lagstiftade åtgärder för att tillförsäkra att kvinnorna representeras och får inflytande, i synnerhet med hänsyn till deras plats på vallistorna

-Kulturella och socioekonomiska faktorer - utbildning och yrke, familjeliv, tillgång till barnomsorg och familjevänliga arbetsvillkor

Kvinnor i Europeiska unionen är i allmänhet **bättre** representerade i beslutsprocessen på **regional nivå** (medeltal i EU **24,9 procent**) än på nationell nivå (**20.53 procent** i EU), och något **mindre lokalt** (**20 procent**). En förklaring till detta är det **proportionella** valsystemet på **regional nivå** i flertalet länder (Frankrike har exempelvis proportionella val på regional nivå, men majoritetsval på nationell nivå). I överhus eller andra kammare i medlemsstaterna i Europeiska unionen är i allmänhet andelen kvinnor betydligt lägre (14,8 procent i genomsnitt). **Andelen kvinnliga ledamöter i Europaparlamentet är högre** än på nationell nivå (förutom i Portugal), med **27,64 procent**, eller 173 kvinnor av totalt 626 parlamentsledamöter.

1. Inledning

"Demokratibegreppet kommer inte att få verklig och dynamisk betydelse förrän män och kvinnor gemensamt beslutar om de politiska programmen och den nationella lagstiftningen med samma hänsyn till båda befolkningshalvornas intressen och förmåga."

Inter-Parliamentary Union, 1997:3

Syftet med denna studie är att studera sambanden mellan **valsystemen** och **andelen förtroendevalda kvinnor i Europeiska unionen**. I ett försök att öka en allmänt låg andel kvinnor i det politiska livet handlar idag en stor del av den aktuella

debatten om nyttan av **kvoteringsystem** (och "jämställd demokrati" [Jämställd demokrati innebär att både kvinnor och män har något att tillföra samhället, och därför bör båda delta i beslutsfattande organ på jämställd basis, med målet inställt på 50 procent. Jämställd demokrati innebär även att familjeansvaret verkligen delas mellan kvinnor och män samt att familjeliv och yrkesliv kan förenas.]) medan valsystemen ofta förbises. Medlemsstaterna i Europeiska unionen saknar ett enhetligt valsystem. Flertalet stater har proportionella valsystem, medan andra stater fortfarande tillämpar blandade system eller majoritetsval. Om dessa olika system jämförs (på nationell, europeisk, regional och lokal nivå) med de olika andelarna kvinnor representerade i beslutsprocessen i EU framträder en bild över **hur betydelsefulla valsystemen kan vara**. Emellertid måste i detta sammanhang även andra faktorer undersökas, till exempel de politiska partiernas roll, partilistor och kvotering, samt dessa faktorer och valsystems **ömsesidiga påverkan**.

I denna studie undersöks först själva valsystemen. Sedan granskas kvinnorepresentationen i underhusen i de nationella parlamenten och eventuella samband mellan denna och valsystemen diskuteras. Därefter undersöks de politiska partiernas roll för den kvinnorepresentationen, följt av positiva åtgärdsprogram på nationell och partinivå. Återstoden av studien behandlar kvinnorepresentationen i överhuset, i Europaparlamentet, på regional och lokal nivå, samtidigt som hänsyn tas till valsystemens betydelse på respektive nivå samt andra faktorer och betydelse för andelen representerade kvinnor på de olika nivåerna betraktas.

Handlingsplattformen från Pekingkonferensen (artikel 190) uppmanade regeringarna att upprätta **jämställt deltagande mellan kvinnor och män i regeringsorgan och utskott** (samt i alla offentliga förvaltningsenheter och i domstolsväsendet) Detta mål skulle uppnås genom att fastställa **målsiffror** och andra sorters **positiva åtgärder**. I detta syfte har några medlemsstater **genomfört handlingsprogram men utan särskild kvotering** (t. ex. Sverige). Det återstår att se om detta får en långsiktig effekt på kvinnors deltagande i beslutsprocessen.

2. Valsystem

Inom Europeiska unionen tillämpas två valsystem: **majoritetsval** och **proportionella val**.

Majoritetsval är världens äldsta valsystem och var länge det enda förekommande systemet. En fördel med detta system anses vara enkelheten: den kandidat som får flest röster väljs. En annan fördel är att det gynnar parlamentarisk stabilitet. Den huvudsakliga kritiken mot detta system är emellertid att det ofta är orättvist. Ett parti som endast har vunnit en liten nationell seger kan få en mycket stor parlamentarisk majoritet, och i några fall kan till och med ett parti vinna som totalt har fått färre röster än det besegrade partiet. Ett annat problem är vidare att i majoritetssystem tenderar delar av den offentliga opinionen att uteslutas, däribland minoriteter.

Det finns två slags majoritetssystem: **Enkel majoritet** eller " **först i mål vinner**" samt **absolut majoritet**. **Enkel majoritet** innebär att den kandidat som vinner flest antal röster väljs. Detta betyder att även om kandidaten endast får ett ganska

lågt antal av de totala rösterna (exempelvis 25 procent) väljs han om ingen annan får fler röster. Inom EU tillämpas detta system enbart i **Förenade kungadömet**.

Vid **absolut majoritet** kombineras resultaten av båda röstomgångerna i en absolut majoritetsomröstning i en enkel röstomgång. Väljarna röstar om en enda kandidat men visar i fallande ordning hur de vill rangordna de återstående kandidaterna. Om ingen kandidat får absolut majoritet i den första omgången utesluts den kandidat som fick lägst antal röster och motsvarande andra val räknas. Detta fortgår tills en kandidat får absolut majoritet till följd av flyttade röster. Detta system tillämpas i **Frankrike**, där enkel majoritet används i andra valomgången.

Ett proportionellt valsysteem användes första gången i Belgien år 1889 och har förordats som ett mer **rättvist system**. De politiska grupperna får **platser i proportion till sin valstyrka**, och därför kan **ingen enskild politisk kraft behålla en monopolställning** eftersom inget parti blir uteslutet. Ett proportionellt valsysteem kräver omröstning med partilistor och därför är ofta snarare "politiska idéer" än "personligheter" i fokus under valkampanjerna. Emellertid är en av de största nackdelarna med det proportionella systemet att det kan **fragmentisera** eller **öka fragmentiseringen av det politiska systemet**, vilket ibland kan leda till politisk **instabilitet**. Dessutom innebär systemet med partilistor att väljarna avlägsnas från de valda, vilket ger det politiska partiet en viktig roll när kandidaterna skall nomineras.

Listorna vid ett proportionellt valsysteem är antingen **partilistor** eller **personvalslistor**. Partilistor avspeglar ett politiskt partis kontroll över sina kandidater och väljarna kan inte välja någon särskild kandidat på en lista. Kandidaternas rangordning på listan anger sannolikheten för att de skall få en plats i parlamentet utifrån hur många platser listan får. Vid personval kan väljarna rangordna kandidaterna på ett annat sätt än vad partiet bestämt. Väljarna kan dock enbart rösta på en lista.

Principen vid proportionella val är att platserna i en valkrets fördelas proportionellt efter antalet avlagda röster. För valkretsarna gäller två grundläggande modeller: **Fullständig proportionalitet** och **begränsad proportionalitet**. **Fullständig proportionalitet** inträffar bara när hela landet är envalkrets och därmed återspeglar representationen i parlamentet så nära så möjligt valresultatet. I EU är det endast **Nederländerna** som tillämpar detta system.

Begränsad proportionalitet innebär att valet genomförs i olika valkretsar och fördelningen av platser äger rum på denna nivå. Systemet medför att det antal röster ett parti har fått i landet inte stämmer överens med antalet tilldelade platser. Följden blir att ju färre platser som står på spel i ett valdistrikt desto svårare är det för **partierna att få sin relativa styrka att återspeglas i fördelningen av platser**. Vid en lokal fördelning kan emellertid lokala eller småpartier få platser i parlamentet, vilket de inte skulle få vid en fördelning i enlighet med nationell styrka.

Kvinnorepresentation i beslutsprocessen och valsysteem

De flesta medlemsstaterna har någon form av **proportionellt valsysteem** eller **försvagat blandat systeem** (där proportionaliteten försvagas av att partier gynnas som får över en viss andel av rösterna och som följaktligen får extra platser) med undantag för **Frankrike** och **Förenade kungadömet**, vilka har system med

enmansvalkretsar (Frankrike har ett system med två valomgångar och Förenade kungadömet enkel majoritet). Sambandet mellan en **hög andel kvinnor i beslutsprocessen** i underhuset eller enkammarparlamentet [Siffrorna för enkammararen eller underhuset används för att få en enhetlig jämförelse. Siffrorna för andra kammare eller överhus undersöks separat.] och **landets valsystem** framgår tydligt vid en jämförelse av medlemsstaterna (tabell 1). Faktum är att **samtliga länder** i Västeuropa med **över 20 procent** kvinnor i parlamentet **proportionella valsystem**.

Som siffrorna anger finns ett starkt samband mellan andelen kvinnliga förtroendevalda och valsystem. De länder med den **lägsta** andelen kvinnor i beslutsprocessen (Italien, Förenade kungadömet, Frankrike och Grekland) har antingen ett **blandat system med svag proportionalitet** (där man röstar på partilistor och platserna fördelas proportionellt, men det största partiet får extra platser för att det erhållit en viss andel eller tröskelvärde av rösterna) eller ett **majoritetssystem**.

Tabell 1

<i>Andelen kvinnor i underhuset eller i enkammarparlament i de nationella parlamenten i Europeiska unionen, samt typ av valsystem</i>						
<i>Ordning</i>	<i>Land</i>	<i>Senaste val</i>	<i>Antal platser</i>	<i>Kvinnor</i>	<i>% k</i>	<i>Valsystem</i>
1	Sverige	09 1994	349	141	40,4	blandat (partilistor)
2	Finland	03 1995	200	67	33,5	blandat (personval)
3	Danmark	09 1994	179	59	33,0	proportionellt (personval)
4	Nederländerna	05 1994	150	47	31,3	proportionellt (personval)
5	Österrike	12 1995	183	49	26,8	proportionellt (partilistor)
6	Tyskland	10 1994	672	176	26,2	blandat/två (partilistor)
7	Spanien	03 1996	350	86	24,6	proportionellt (partilistor)
8	Luxemburg	06 1994	60	12	20,0	proportionellt (personval)
9	Irland	11 1992	166	23	13,9	proportionellt (flera platser)
10	Portugal	10 1995	230	30	13,0	proportionellt (partilistor)
11	Belgien	05 1995	150	18	12,0	proportionellt (personval)
12	Italien	04 1996	630	70	11,1	blandat (svag proportionalism)
13	Förenade kungadömet	04 1992	651	62	9,5*	majoritetsval (enkel majoritet)
14	Frankrike	03 1993	577	37	6,4**	majoritetsval (två

						omröstningar)
15	Grekland	09 1996	300	19	6,3	blandat (svag proportionalism)

*Senaste valet ägde rum 05 1997. Parlamentet har nu 18,2 procent kvinnor

** Senaste valet ägde rum 06 1997: Parlamentet har nu 10,92 procent kvinnor

Siffror från Inter-Parliamentary Union (1997:90-92, 136) samt Inter-Parliamentary Union "Electoral Systems: A worldwide Comparative Study"(1993)

Ett exempel som förstärker detta samband är **Tyskland**, som tillämpar ett **dubbelt eller blandat valsystem** med både enmansvalkretsar och proportionella val, där hälften av Bundestags ledamöter väljs i varje. Majoriteten av **kvinnorna** väljs dock in i **proportionella val**.

Detta mönster upprepas på global nivå. Av de fem länder i världen med lägst 30 procent kvinnliga parlamentariker i sina enkammarparlament eller underhus (Sverige, Norge, Finland, Danmark och Nederländerna) har tre **proportionella** val och två **blandade** valsystem (och ingen majoritetsval) Av de åtta länder som har mellan 25 och 29 procent kvinnliga parlamentsledamöter i underhus eller enkammarparlament (Nya Zeeland, Seychellerna, Österrike, Tyskland, Island, Argentina, Mozambique och Sydafrika) har samtliga antingen **proportionella** eller **blandade** valsystem (och ingen majoritetsval). Av de länder i världen som har lägst andel kvinnor representerade i beslutsprocessen, dvs högst 10 procent kvinnor i underhuset eller enkammarparlamentet, har en betydligt större andel ett **majoritets**vals system. Nästan 90 procent av de länder som saknar kvinnliga parlamentariker har majoritetsval.

En anledning till att proportionella val är betydligt mer fördelaktiga för kvinnorepresentationen än majoritetsval är:

"...flermansvalkretsarna som är en förutsättning för proportionella val. I enmansvalkretsar kan de som nominerar kandidaterna tveka att välja en kvinna som partiets enda kandidat och hänvisa till föreställningen, riktig eller ej, att en del väljare inte vill rösta på en kvinna. Men när flera kandidater skall väljas är det inte bara möjligt utan definitivt en fördel med både män och kvinnor på valsedlarna, en helt manlig lista med fem eller fler kandidater skulle troligen stöta bort en del väljare."

Gallagher, Laver and Mair citerat i Europarådet, 1996:36

Majoritetssystemet anses missgynna kvinnor, eftersom partiets framgång i ett sådant system i hög grad beror på den enda kandidat det väljer ut. Denna kandidat kommer att väljas ut utifrån strikt definierade kriterier av vad som utgör en "framgångsrik" kandidat. Nomineringsproceduren har kritiserats för att för ge för stor tyngd åt "manliga" egenskaper. Kvinnliga kandidater ifrågasätts ofta utifrån antagandet att det är mindre sannolikt att valmanskåren röstar på en kvinna. I proportionella system beror emellertid urvalet av partiets kandidater på andra faktorer än kandidatens personlighet. Den viktigaste är partiets önskan **att tilltala**

så många väljare som möjligt, vilket innebär att **kvinnliga kandidater** hamnar på listan, eftersom avsaknad, eller ett lågt antal kvinnor på en nationell lista kan upplevas som **negativt** för en del av valmanskåren.

Hur partilistorna påverkar kvinnorepresentationen i beslutsprocessen

Som visas i tabell 1 har de länder med högst och lägst andel kvinnorepresentation (Sverige och Grekland) proportionella valsystem. Därför kan inte enbart det proportionella valsystemet förklara de kvinnliga parlamentarikernas styrka i andra länder i Europeiska unionen. En viktig faktor inom det proportionella systemet är om de kvinnliga kandidaterna hamnar på **valbara platser på listorna**.

Tabell 3

<i>En global jämförelse av valsystem i tolv länder med lägst 25 procent kvinnor i underhuset eller enkammarparlament 1996</i>			
<i>Ordning</i>	<i>Land</i>	<i>% valda kvinnor</i>	<i>Valsystem</i>
1	Sverige	40,4	blandat (partilistor)
2	Norge	39,4	proportionellt (partilistor)
3	Finland	33,5	blandat (personval)
4	Danmark	33,0	proportionellt (personval)
5	Nederländerna	31,3	proportionellt (personval)
6	Seychellerna	27,3	blandat
7	Österrike	26,8	proportionellt (partilistor)
8	Tyskland	26,2	blandat (partilistor)
9	Island	25,4	proportionellt (partilistor)
10	Argentina	25,3	proportionellt (partilistor)
11	Moçambique	25,2	proportionellt (partilistor)
12	Sydafrika	25,0	proportionellt (partilistor)

Siffrorna hämtade från Inter-Parliamentary Union (1997:136)

Som framgår av tabell 1 har de sex medlemsstaterna med den högsta andelen kvinnor i beslutsprocessen (Sverige, Finland, Danmark, Nederländerna, Österrike och Tyskland) proportionella val med lika många val med **partilistor** som **personval**.

Emellertid visar en global jämförelse att av de tolv länder med lägst 25 procent kvinnor i parlamentet (se tabell 3) har åtta ett system med **partilistor**, däribland de två länderna överst på listan: Sverige(40,4 procent) och Norge (39,4 procent). Även om andra faktorer, som den **sociopolitiska miljön**, också spelar en roll, kan fastslås att **personvals**system, där valmanskåren väljer, kan **försvåra** kvinnorepresentationen. Emellertid innebär det också att de **politiska partierna** själva har en viktig uppgift i att placera de kvinnliga kandidaterna på valbar plats. Detta gäller i synnerhet för valsystem med **partilistor**.

3. De politiska partiernas betydelse för kvinnors politiskarepresentation

En av de politiska partiernas huvuduppgifter är att **nominera** och **stödja** kandidater för olika politiska uppdrag (med praktiskt hjälp och ofta ekonomiskt stöd) och har därför en viktig **styrande** roll för nomineringar till valet. Därför är proceduren för nominering av kandidater viktig för att säkra kvinnorepresentation. Många partier uppmuntrar trots det inte särskilt kvinnorna att ställa upp i val. Studier visar att partier till **vänster** tycks vara mer villiga att vidta **positiva åtgärder** för att öka kvinnorepresentationen på valbar nivå (som kvotering och målsiffror) än partier till **höger**, vilka oftast **inte blandar sig i** rekryteringen och nomineringsproceduren (Europarådet 1996:17).

Partiåtgärder för att uppmuntra kvinnor att gå in i det offentliga livet

Partier kan vidta olika åtgärder för att uppmuntra kvinnor att gå in i det offentliga livet. På den lägsta nivån (och icke-valbara) kan det röra sig om **organisatoriska** åtgärder, **utbildning** eller **praktisk hjälp**.

En av de organisatoriska åtgärderna är **särskilda kvinnoförbund inom partierna**. Dessa är mycket populära runtom i världen. De förekommer i tre länder av fyra och i hälften av de partier som Inter-Parliamentary Union har undersökt (1997:137). De är också populära i Europeiska unionen, där samtliga medlemsstater (**utom Danmark**) har partier med särskilda kvinnoförbund. Ett exempel är **Tyskland**, där "**Socialdemokratiska kvinnors arbetsgrupp**" (**ASF**) är en av nio arbetsgrupper inom det tyska socialdemokratiska partiet (**SDP**).

Särskilda kvinnoförbund behövs eftersom de ofta är den **enda hjälpen** för kvinnor att komma in i politiken. I exempelvis **Förenade kungadömet** har samtliga partier kvinnoförbund, men för övrigt finns inte mycket stöd för att få fler kvinnor att engagera sig politiskt. Det är dock **svårt att uppskatta** resultaten av kvinnoförbundens verksamhet, eftersom de spelar väldigt olika roller inom olika partier. **Det finns inget direkt samband mellan dessa förbund och en ökad andel kvinnliga kandidater eller politiker.**

Utbildning innefattar kurser som särskilt **förbereder kvinnor för att kandidera eller vara parlamentsledamöter**. I exempelvis **Tyskland** organiserar **Allians 90/De gröna** workshops och kongresser för att uppmuntra kvinnor att ställa upp i val. Dessa åtgärder är allmänhet mindre vanliga än kvinnoförbund, vilket tyder på att partierna inte gärna går **utanför en enkel organisation** med kvinnliga medlemmar för att uppmuntra kvinnor att delta i det politiska livet.

Praktisk hjälp kan innebära **barnomsorg** samt att **politiska sammanträden förläggs på sådana tider att de kan förenas med familjeliv**. Ett parti som har vidtagit sådana åtgärder är österrikiska folkpartiet (ÖVP) som fastslår att: *"...Flertalet åtgärder, som exempelvis finansiering av daghem, riktas mot kvinnor som måste ha barnomsorg eftersom de arbetar. Andra åtgärder är att skapa fler deltidsarbeten och mer flexibla arbetstider."* (Citerat i Inter-Parliamentary Union, 1997:20)

Denna åtgärd har emellertid visat sig vara den minst populära bland de politiska partierna. Ett **motstånd** tycks finnas mot att direkt störa en traditionell arbetsdelning eller att vidta **direkta åtgärder** inom ett så kulturellt känsligt område.

Genom att studera hur påverkbara partierna är kan det konstateras att **åtgärder för att uppmuntra kvinnor att engagera sig i politiken är beroende av hur mycket direkta åtgärder som krävs**. De särskilda kvinnoförbunden används ofta snarare som **direkta stöd** och till och med för **att samla in pengar** till moderpartiet än för att enbart uppmuntra kvinnliga kandidater. Vidare finns en kritik mot att kvinnorna marginaliseras inom en särskild kvinnoorganisation i stället för att införlivas i moderpartiets kultur och beslutsfattande. I **Danmark** hade **socialdemokraterna** kvinnoförbund 1929-69, men upplevde att deras "*främsta uppgift var att föra över partiledarskapets politik till kvinnorna*, snarare än att fungera i motsatt riktning" (Citerat vid Inter-Parliamentary Union 1997:22)

Inter-Parliamentary Union kommenterade: "*Skall kvinnoförbunden vara ett stöd för kvinnorna eller är de enbart ännu en organisation till stöd för partierna?*" (Inter-Parliamentary Union, 1997:21)

Att erbjuda utbildning, tillhandahålla barnomsorg och anpassa sammanträdestiderna till familjeliv är konkreta åtgärder som **ställer de befintliga politiska och sociala kulturerna mot varandra** och som **främst** kvinnorna, och inte männen, kommer att ha **nytta** av. Det är troligen därför partierna har varit mer motvilliga att införa organisatoriska och utbildningsåtgärder för kvinnorna.

Parternas nomineringsprocedurer

Det är slutligen styrelsen i ett parti som nominerar en kandidat till ett politiskt uppdrag. I ett försök att upprätta en **enhetlig** nomineringsprocedur har klara **riktlinjer** fastställs för att kontrollera både **urvalskriterierna** och själva **förfarandet**. Många partier hävdar att denna **standardisering** av förfarandet ger kvinnorna **lika möjligheter att kunna nomineras**. Emellertid har denna enhetlighet kritiserats för att fästa stor vikt vid främst **manliga egenskaper**.

De som vill bli parlamentskandidater måste ofta genomgå en **lång politisk lärotid** eller ägna sig åt **politiskt frivilligarbete** innan de har goda möjligheter att bli nominerade. Detta kan vara svårt för många kvinnor som beroende på familj har mindre tid över för sådant partiarbete. I många nomineringskommittéer (i synnerhet de från majoritetsvals-system) är en "framgångsrik" kandidat ofta en vit yrkesman och medlemmarna i nomineringskommittéerna kan känna sig tvingade att utse en "**säker**" kandidat framför en kvinnlig. Dessutom har nästan samtliga politiska partier **manliga partiledare**, vilket är partiets mönstermodell. Det är därför sannolikt att maskulina urvalskriterier dominerar besluten. **Tabell 5** visar **sannolikheten** för män respektive kvinnor **att bli både kandidater och parlamentsledamöter. I inget land är möjligheterna för någotdera större för kvinnor än för män**. Europarådet (1996:31) förordar en **reformering** av dessa nomineringsprocedurer så att de blir **könsneutrala**.

Andra åtgärder för att hjälpa kvinnor att ställa upp i val

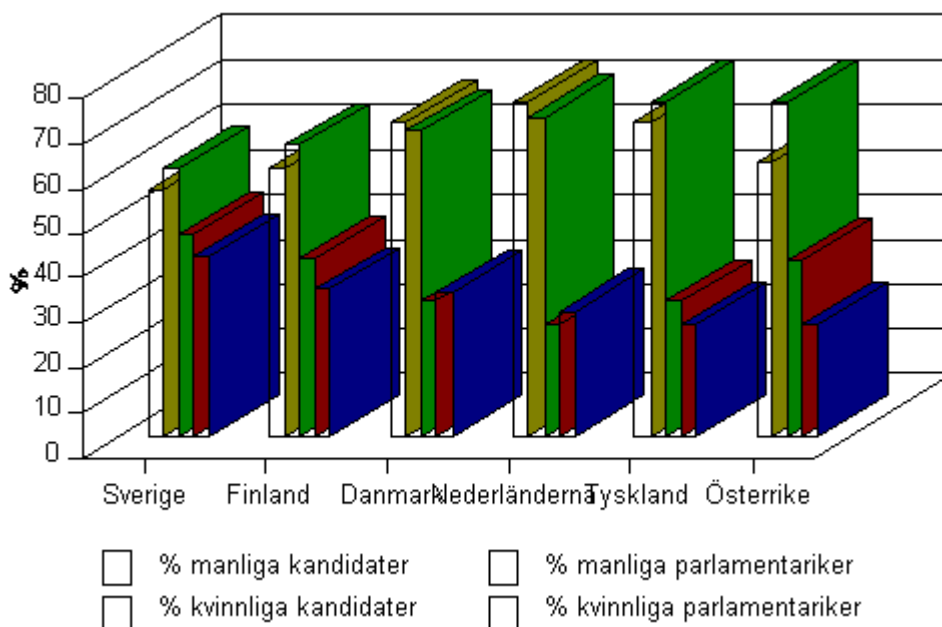
Förutom de politiska partierna har både regeringarnas medlemsstater och icke-statliga organisationer haft uppgiften att uppmuntra kvinnor att kandidera och delta i

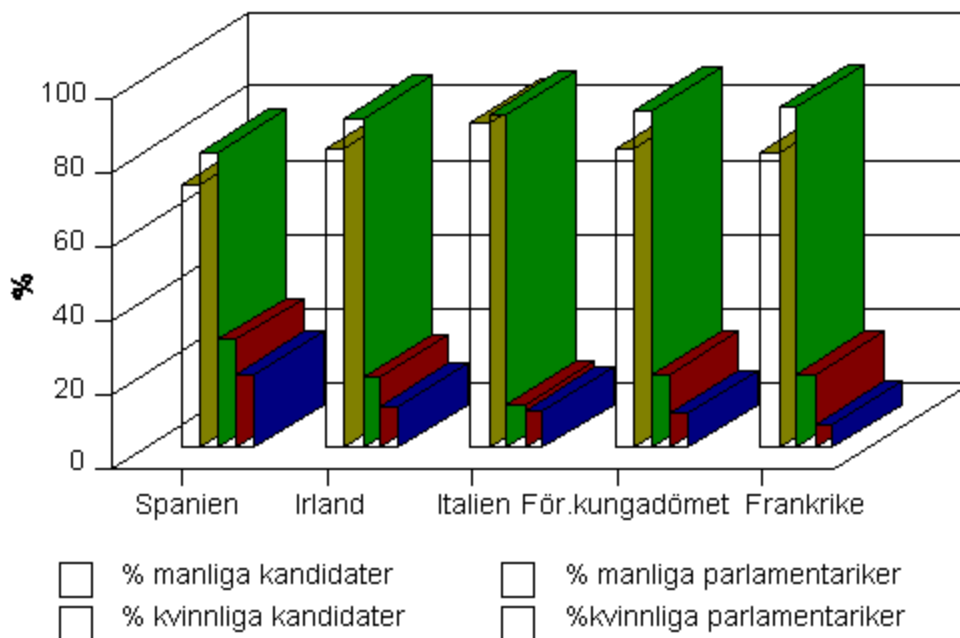
val. Även om rösträtten och rätten att kandidera i val är sammankopplade är valdeltagandet bland kvinnor i EU mycket högre än andelen som kandiderar i val. I några medlemsstater (exempelvis Finland och Förenade kungadömet) är till och med **det kvinnliga valdeltagande högre än det manliga**. Några regeringar (t. ex. Österrikes) har program för att göra kvinnor mer medvetna om vikten av att rösta och ställa upp i val.

Även om många icke-statliga organisationer argumenterar för en ökad status för kvinnorna, är det få som särskilt ägnar sig åt att uppmuntra kvinnorna att delta i det offentliga livet. I **Finland** har föreningen **Kvinnoorganisationer i samarbete** mer än 600 000 kvinnliga medlemmar och mer än 20 procent av samtliga kvinnor i Finland är medlemmar i en registrerad kvinnoorganisation. Dessa organisationer är aktiva inför valen med reklam och informationskampanjer.

I **Förenade kungadömet** uppmuntrar **Group 300** (med målet 300 kvinnliga parlamentsledamöter i underhuset och fler kvinnor i det offentliga livet) och **EMILY's list** (ekonomiskt stöd åt kvinnliga kandidater i alla partier) kvinnliga kandidater i val, medan **Fawcett Society** vill ge ökat tyngd åt att kvinnofrågor blir valfrågor

Tabell 5:
Möjligheten för män respektive kvinnor att bli parlamentsledamöter
Kvinnliga och manliga kandidater/samtliga kandidater - kvinnliga och manliga parlamentsledamöter/samtliga parlamentsledamöter

Anm: Länderna är rangordnade i fallande ordning efter andelen kvinnliga parlamentsledamöter i båda kamrarna. Siffrorna är hämtade från de senaste valen.

Källa: Inter-Parliamentary Union (1997:54)

4. Kvotering och positiva åtgärder för att öka kvinnors deltagande i det politiska livet

"För en begränsad tid kan positiva åtgärder vidtas. Vid val av kvoteringsystem föreslås att kvoteringen inte skall avse kvinnor, utan att det av jämställdhetsskäl fastslås att varken kvinnor eller män får inneha mer än en viss andel av platserna"

Utdrag från IPU Åtgärdsplan (Inter-Parliamentary Union, 1997:61)

Kvotering har använts selektivt i några av EU:s medlemsstater och anses som **tillfälliga åtgärder** för att motverka **den ojämlika kvinnorepresentationen i det offentliga livet**: Det finns två kvoteringsystem vilka syftar till att öka det kvinnors politiska representation, både vid val och för högre regeringsposter och befattningar inom offentlig förvaltningsorganisation. Dessa är:

-kvotering fastställd genom **nationell lagstiftning**, eller

-kvotering fastställd av de **politiska partierna**

Kvotering fastställd genom nationell lagstiftning syftar att påverka valresultaten, närmare bestämt att tillförsäkra kvinnorna en viss andel av platserna. Kvotering som de politiska partierna har bestämt syftar att påverka kandidaturen. Detta uppnås

genom att försäkra att en viss andel av kandidaterna är kvinnor eller att varken kvinnor eller män har mer än en viss andel kandidater på vallistorna.

Kritik mot kvotering

Där kvotering har införts som en positiv åtgärd har anmärkningsvärda resultat uppnåtts i fråga om en **ökad andel kvinnor som kandiderar i val och blir valda** (och innehar högre regeringsposter). Ändå är kvotering fortfarande **kontroversiellt**.

Kritiken mot kvotering innefattar:

-om sådana åtgärder är rättvisa

-om åtgärderna enbart är symboliska

-om en hierarki bildas mellan de parlamentsledamöter som invalts "på meriter" och har genomgått alla stadier i nomineringsproceduren och de kvinnliga parlamentsledamöter som kommit in med hjälp av reserverade platser

-om det är tillräckligt för att öka kvinnorepresentationen eller om andra särskilda åtgärder krävs för att förstärka den.

Motståndarna till kvotering hävdar att den är **diskriminerande, intervenerande och i grunden odemokratisk**. Många länder (däribland Italien, Förenade kungadömet och Frankrike) är emotkvotering på nationell nivå för att det i grunden är **oförenlig med jämställdhetsbegreppet mellan kvinnor och män vilket antingen finns inskrivet i deras konstitution eller nationella lagstiftning**. Kvotering som syftar att öka antalet kvinnor i det politiska livet har kritiserats för att vara **diskriminerande mot andra underrepresenterade grupper i samhället**. Om kvinnor representeras med hjälp av kvotering, varför skulle inte andra grupper få på samma hjälp? Dessutom har det hävdats att om en konstitutionell ändring antogs skulle åtgärderna inte bli **tillfälliga utan bestående** för att kompensera för bristen på kvinnor i politiska organ.

*"Ja, kvoteringssystemet har underlättat kvinnornas tillträde, inte bara till partier som tillämpar kvotering, utan även till andra partier. När kvotering en gång är etablerad ifrågasätts den inte, men att fastställa exakta kvoter kan vara kontroversiellt : **att kasta ut väletablerade politiker till förmån för mindre erfarna kvinnor kan upplevas som orättvist** ."*

Utdrag från Sverige vid utvärderingen av kvoteringssystemet, citerat i Inter-Parliamentary Union (1997:75).

Kvotering kritiseras även för att vara **symboliskt**. Det hävdas att **kompetens och politiskt engagemang borde vara urvalskriterier** snarare än behovet av **ett visst antal kvinnor** i parlamentet. I **Förenade kungadömet** innehar kvinnor **28 procent av de politiskt beslutsfattande posterna**, vilket har uppnåtts **utan kvotering**. Brittiska regeringen har fastslagit att kvotering skulle **undergräva kvinnors ansträngningar att få en objektiv bedömning av sina meriter**. Det finns också en fara att kvotering skulle leda till en **hierarki** inom gruppen av parlamentsledamöter, att de som valts in **utan kvotering** (och genomgått hela

nomineringsproceduren) skulle vara **överlägsna** de som **använt kvotering**. Detta förstärker **kvinnornas redan ogynnsamma ställning i det offentliga livet**.

Kvotering kan inte ensamt lösa problemet med kvinnlig underrepresentation i det offentliga livet. Kvotering måste **åtföljas av andra åtgärder**, som att **ställa kvinnor högt påvallistorna**. Ett exempel på detta är det **belgiska socialistpartiet** där, trots tillämpning av kvotering av en tredjedel av platserna på vallistan, färre än en tredjedel av de valda kandidaterna är kvinnor eftersom **kvoteringen inte påverkar de kvinnliga kandidaternas placering påpartilistan** där de ofta står långt nere (Inter-Parliamentary Union, 1997:75). **Belgien**, som är det **enda landet med lagstiftad kvotering**, är bara **elfte land** i EU vad gäller kvinnliga parlamentariker. Andra åtgärder krävs, som **ökad publicitet** för att uppmuntra fler kvinnor att ställa upp (och på så sätt få **fler kvinnliga kandidater, ökad kompetens** och därmed ett bättre urval), att få fler kvinnor i **synliga politiska befattningar** och att parlamentets **arbetsvanor blir mer familjeanpassade**.

Även om kvotering förblir kontroversiellt, debatteras denna åtgärd ofta i medlemsstaternas lagstiftande organ. Fastän den ofta har avvisats som ett sätt att rätta till obalansen mellan kvinnor och män i parlamenten, är en sådan debatt nyttig eftersom den innebär att **ojämlikheten som sådan belyses allmänt** samt att krav ställs om **konkreta lösningar** på detta bestående problem. När kvotering har antagits har den också fått en **"snöbolls"effekt** eftersom andra partier inser att val eller utnämning av fler kvinnor (antingen med eller utan kvotering) är ett sätt att för dem att få **ökad dragningskraft**.

Kvotering fastställd genom nationell lagstiftning

Kvotering fastställd genom nationell lagstiftning påverkar samtliga partier i landet lika. Av samtliga medlemsstater i EU är det enbart **Belgien** som har en nationell lag som fastställer en kvotering för kvinnors politiska representation. Den lag, som antogs den 24 maj 1994, föreskriver att **25 procent av kandidaterna påpartilistor** i alla val bör vara kvinnor (denna andel skall öka till 33,3 procent från 1999). I fall **kvoten inte uppfylls**, skall platser som enligt lag är reserverade för kvinnor, men inte innehas av kvinnliga kandidater **lämnas obesatta**. Om det inte finns tillräckligt många kvinnor på listan kommer därför antalet kandidater att minska i motsvarande grad. Framgången med denna åtgärd visades i 1994-års lokalval, där antalet kvinnor som valdes in i de lokala församlingarna **ökade med hälften** till 20 procent av det totala antalet (tidigare omkring 10 procent).

Förutom Belgien har både **Frankrike** och **Italien** försökt fastställa kvotering genom nationell lagstiftning. År 1982 antog **Frankrike** en lag som fastställde en kvot på **25 procent** kvinnliga kandidater på **partilistor för kommunalval**. Detta bestreds emellertid och i september 1982 fastslog författningsrådet att en sådan lagstiftning var **oförenlig med jämlikhetsprincipen** och därför **okonstitutionell**. I **Italien** genomfördes 1993 två vallagar. Den första fastslog att på partilistor kunde **varken kvinnor eller män utgöra mer än 75 procent av samtliga kandidater**. Den andra lagen fastslog att manliga och kvinnliga kandidater **skulle anges växelvis påpartilistorna** (varvade listor) Emellertid förklarade författningsdomstolen år 1995 att lagarna var **okonstitutionella** på grund av att de **stred mot lagstiftningen om lika behandling**.

Förutom nationell lagstiftning som kontrollerar valpraxis, finns andra kvoteringsystem för kandidater till utskott eller rådgivande organ i ett försök att främja en ökad andel kvinnor i det offentliga livet i största allmänhet. Ett exempel är **Finland**, där en lag från 1987 föreskriver att kvinnor och män skall **företrädas med så jämn könsfördelning som möjligt** i konsultativa råd, kommittéer och andra beslutsfattande organ. En ändring gjordes 1995 i vilken det fastställdes att **minst 40 procent av någotdera könet** måste ingå i dessa kommittéer och rådgivande organ. Som en följd av denna lag har antalet kvinnor i dessa beslutsfattande organ **ökat från 25 procent 1980 till 48 procent 1996**.

I **Danmark** antog parlamentet en lag år 1985 som också fastslog **att alla offentliga kommittéer måste ha en jämn balans mellan könen**. Lagen fastslog att alla organisationer som ingår i en kommitté måste **nominera både en kvinna och en man för varje befattning**, och därefter fick den ansvariga ministern välja bland kandidaterna för att uppnå balans mellan könen. Detta har lett till att **andelen kvinnor** i offentliga kommittéer har **ökat från 12 procent till 37 procent**. Därefter beslöt 1991 danska folketinget att **alla regeringsinstitutioner och statliga organ skulle ha positiva åtgärdsplaner** (däribland fastställda mål för kvinnor på höga befattningar). Mot bakgrund av handlingsplattformen från Pekingkonferensen kommer förhoppningsvis alla medlemsstaters regeringar att följa denna policy.

Kvotering fastställd av de politiska partierna

Nio av medlemsstaterna har ett kvoteringsystem på partinivå. I tabell 6 undersöks dessa för varje land och parti.

I Norden har kvotering tillämpats framgångsrikt längre än i andra medlemsstater. **Det danska socialistiskt folkeparti** införde till exempel kvotering **i början av 1970-talet** tillsammans med regler om att **varje kön** skulle representeras med **åtminstone 40 procent**. Ett konkret resultat av kvoteringen är att dessa länder genomgående har fler kvinnliga parlamentsledamöter.

Ett annat parti som använder kvotering är **det tyska socialdemokratiska partiet**, vilket införde kvoteringsystemet både vid **val till poster** (33 procent) och för sin **interna förvaltning** (40 procent). Detta har lett till att andelen valda kvinnor har ökat till 33,7 procent och också till att andelen kvinnor på högre poster inom partihierarkin har ökat.

Emellertid kan **nationella domstolar gå emot** kvotering inom partierna. I **Förenade kungadömet** införde **labourpartiet helt kvinnliga slutlistor för hälften av de valkretsar där det uppstått vakans och där chanserna att vinna var stora eller goda**, men i januari 1996 dömde en arbetsdomstol till förmån för avvisade manliga kandidater att politiken **stred mot "Lagen mot könsdiskriminering"** från 1975. Som en följd drogs all nominering från helt kvinnliga slutlistor in och partiet meddelade att denna kvoteringsprincip skulle upphöra efter nästa val.

I stället för en strikt kvotering med en fastställd procentandel kvinnliga kandidater (eller ett minimiantal kandidater av varje kön) inför nu en del partier metoder, **som ges av rutiner eller oskrivna regler, för att välja ut kandidater, vilka är nästan identiska med kvotering**. Det tydligaste exemplet är **Norge** (dock ingen

medlemsstat), **där samtliga partier har hälften kvinnor på sina partilistor som mål**, även om många inte har ett fastställt kvoteringsystem.

Att **enbart** tillämpa **kvotering** är **inte tillräckligt** för att **försäkra en hög andel förtroendevalda kvinnor** (se anmärkningen ovan om Belgien). Ofta krävs andra former av **positiva åtgärder**, i synnerhet beträffande **partilistor** (se tabell 7). I **Sverige** har kristdemokraterna **en informell överenskommelse att män och kvinnor skall anges växelvis på partilistorna** (varvade listor). Detta system används ofta i Sverige, där **fem partier tillämpar det för att uppnåbalans mellan könen**. Dess framgång kan ses i den höga andelen kvinnliga invalda riksdagsledamöter under de senaste 15 åren.

Eftersom antalet kvinnliga medlemmar i de politiska partierna i EU har sjunkit sedan 1980-talet är det troligt att partierna alltmer kommer att tillämpa kvotering för att locka till sig fler kvinnor, både som väljare och tänkbara kandidater.

Tabell 6

Olika partiers kvotering av kvinnliga kandidaturer för val till lagstiftande församlingar (antingen av regel eller rutin)		
Land	Parti	Kvot* (i %)
Österrike	De gröna	50,0
	ÖVP	33,0
	Socialdemokraterna	?
Belgien	Volksunie	25,0
Danmark	SDP	Mål för både män och kvinnor: 40,0
Frankrike	PS	30,0
Tyskland	B90/De gröna	50,0
	PDS	50,0
	SPD	33,0
Grekland	ND	?
Irland	Fine Gael	mål: 40,0
	Labour	20,0
Sverige	SAP	50,0
	v	50,0
	mp	50,0
	fp	40,0
Förenade kungadömet	Labour	mål: 50,0

Siffrorna hämtade från Inter-Parliamentary Union, 1997:67

*Om inte annat anges är kvoterna fastställda av regel eller rutin

Tabell 7

<i>Andra former av positiva åtgärder som de politiska partierna tillämpar</i>		
<i>Land</i>	<i>Parti</i>	<i>Positiv åtgärd</i>
Sverige	SAP	Använder "varvade listor" på vallistor
	fp	Varvade listor/systematiskt en kvinna på valbar plats på partilistor
	v	Varvade listor
	mp	Varvade listor
	kd	Varvade listor
Österrike	ÖVP	Ställer systematiskt minst en kvinna på valbar plats på partilistor/Prioriterar kvinnor vid fördelning av utjämningsmandat
Tyskland	B90/De gröna	Varvade listor
	CSU	Uppmanar partiavdelningarna att ställa kvinnor på framträdande platser på partistor vid proportionella val

Siffrorna hämtade från Inter-Parliamentary Union (1997:40-41)

5. Politisk kvinnorepresentation i överhus/andra kammare

Beroende på både **olika antal och valpraxis** är det svårt att göra en korrekt jämförelse mellan dels olika överhus inom EU, dels mellan överhus och underhus/enkammarparlament. De överhus som finns skall vara en **motvikt** till underhusets politik och lagstiftning. Ledamöter i överhusen väljs antingen eller utnämns av regering eller parlament (och sådana utnämningar används ofta som en politisk belöning för lång och trogen tjänst som aktiv partimedlem). Det är därför anmärkningsvärt att i överhus i EU:s medlemsstater (förutom i **Belgien**) finns ofta **betydligt färre antal kvinnliga parlamentariker än i underhusen** (se tabell 9). Faktum är att enligt en **global jämförelse** finns **färre kvinnor i överhusen** (1997:9,8 procent av det totala antalet) än i underhusen (1997:12,0 procent, Inter-Parliamentary Union, 1997:82). **Belgien** har mer än 10 procent **fler kvinnor i överhuset** än i underhuset.

Tabell 9

<i>Andelen kvinnor i överhus eller senat i de nationella parlamenten i EU, samt typ av valsystem</i>						
<i>Ordning</i>	<i>Land</i>	<i>Senaste val</i>	<i>Antal platser</i>	<i>Kvinnor</i>	<i>% k.</i>	<i>Valsystem</i>
1	Nederländerna	05 1995	75	17	22.7	Proportionella (personval)
2	Belgien	05 1995	71 *	16	22.5	Proportionella (personvall)
3	Österrike	11 1994	64	13	20.3	Valda av regionala lagstiftande församlingar

4	Tyskland	10 1994	68	13	19.1	Utnämnda av delstatsparlamenten
5	Spanien	03 1996	208**	31	14.9	Provinsiell nivå: partilistor, enkel majoritet
6	Irland	03 1993	60	8	13.3	11 utnämns av premiärminister, 6 väljs av universiteten, 43 proportionellt (flera platser)
7	Italien	04 1996	326	26	8.0	Regionalt valda, med 65 % i majoritetsval: 315, övriga utnämnda med livslångt medlemskap
8	Förenade kungadömet	-	1190	82	6.9	Ärftlig pär, livstidsledamot eller prästerskap
9	Frankrike	09 1995	321	18	5.6	Indirekta val (majoritet och några proportionellt)

Siffrorna hämtade från Inter-Parliamentary Union (1997:90-92), Inter-Parliamentary Union (1993) och Instituto de la Mujer (1997)

*Förutom dessa platser som tillsätts i val tillsätts 52 av provinsråden, 26 är invalda och 1 innehas officiellt av en medlem av den kungliga familjen. Uppgifter saknas för antalet kvinnor bland dessa

**Dessutom är några senatorer utsedda av de lagstiftande församlingarna i de självständiga regionerna eller utnämnda av kungen. Siffran ovan innefattar enbart platser som tillsätts i direkta val

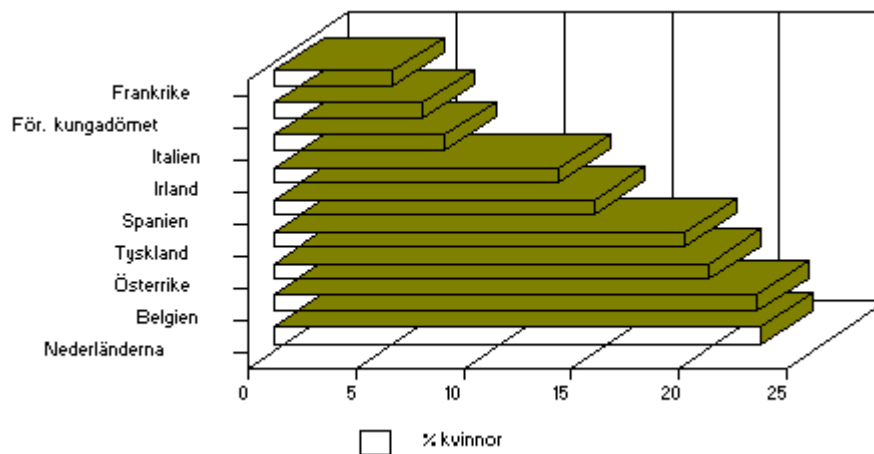
Som framgår har de två länderna med den **högsta andelen kvinnor** i överhuset (**Nederländerna** och **Belgien**) båda **proportionella** valsystem med **personval**. Detta förstärker (förvisso från ett begränsat exempel) den tidigare tesen att länder med **proportionella valsystem** i allmänhet har en **högre andel kvinnliga parlamentariker**.

Landet med den **lägsta andelen kvinnor i överhuset** i EU är **Frankrike**, som tillämpar ett **indirekt valsystem** vilket bygger på elektorskollegier i departementen. Frankrike har **majoritetsval i två omgångar** i de departement som väljer upp till fyra senatorer, medan **proportionella val med fördelning enligt högsta medeltal** gäller i andra departement. I de utomeuropeiska territorierna väljs senatorerna med **absolut majoritet**. Totalt väljs en större andel senatorer i **majoritetsval i tvåomgångar**. Detta bekräftar än en gång tesen att länder med **majoritetsval har en lägre andel kvinnliga parlamentariker**.

En annan möjlig förklaring till det låga antalet kvinnor i överhusen är att utnämningarna ofta är **prestigeposter, belöningar för tidigare hög politisk befattning eller många års politisk verksamhet**. Eftersom kvinnor ofta inte har nått en sådan befattning eller inte anses av sina partier vara tillräckligt betydelsefulla, är sannolikheten mindre att de nomineras eller utnämns till överhuset. Beträffande **Förenade kungadömet** är **ärftliga pärer och prästerskap till överväldigande del manliga privilegier**, där oftast principen om **förfödsrätt** (den förste sonen får familjetiteln) tillämpas för de ärftliga pärererna.

Trots dessa avsevärt lägre siffror **ökade andelen kvinnor mellan 1990 och 1995 i överhusen med 2,6 procent** i hela Europeiska unionen (jämfört med **4 procent i underhusen**).

Tabell 10: Andelen kvinnor i överhus eller senat i de nationella parlamenten i Europeiska unionen

Siffrorna hämtade från tabell 9: "Andelen kvinnor i överhus eller senat i de nationella parlamenten i Europeiska unionen, samt typ av valsysteem."

6. Kvinnorepresentation i Europaparlamentet

Trots att Europaparlamentet är en relativt ung institution är kvinnorepresentationen i Europaparlamentet avsevärt högre än i de nationella parlamenten (med undantag för Portugal). Som framgår av tabellerna 11 och 12 är andelen kvinnor i Europaparlamentet för närvarande under 50 procent, förutom för Finland med 62,5 procent.

Tabell 11

Andelen invalda kvinnor i Europaparlamentet 1995 jämfört med andelen kvinnor i de nationella lagstiftande församlingarna

Land	Totalt antal platser	Antal invalda kvinnor	% invalda kvinnor	% kvinnor i de nationella lagstiftande församlingarna

<i>Europa 15</i>	626	173 (Mars 1997: 166)	27.64	20.53
Finland	16	10	62.5	33.5
Sverige	22	10	45.45	40.4
Danmark	16	7	43.75	33.0
Tyskland	99	35	35.35	26.2
Österrike	21	7	33.33	26.8
Luxemburg	6	2	33.33	20.0
Spanien	64	21	32.81	24.6
Nederländerna	31	10	32.26	31.3
Belgien	25	8	32.00	12.0
Frankrike	87	26	29.89	6.4
Irland	15	4	26.67	13.9
Förenade kungadömet	87	16	18.39	9.5
Grekland	25	4	16.00	6.3
Italien	87	11	12.64	11.1
Portugal	25	2	8.00	13.0

Siffrorna hämtade från Instituto de la Mujer (1997) och Inter-Parliamentary Union (1997:90-92)

Även om dessa siffror inte på något sätt återspeglar **andelen kvinnor av befolkningen i Europeiska unionen** (för närvarande omkring 52 procent), är de betydligt högre än andelen kvinnor i de nationella lagstiftande församlingarna. Det mest anmärkningsvärda **är de betydligt högre siffrorna för de medlemsstater som annars har den lägsta andelen kvinnorepresentation i beslutsprocessen: Förenade kungadömet, Grekland och Frankrike**, där siffrorna för Europaparlamentet är mellan knappt fem gånger så höga (för Frankrike) och dubbelt så höga (för Förenade kungadömet) som i de nationella lagstiftande församlingarna. Även i länder där andelen **kvinnliga parlamentsledamöter redan är hög** (Sverige, Finland och Danmark) **är andelen kvinnliga Europaparlamentariker ännu högre.**

Dessa siffror har dessutom **ökat** sedan de **föregående valen 1989**, då andelen kvinnliga Europaparlamentariker i **Europeiska unionen 12** (förutom Österrike, Finland och Sverige) var **19,31 procent**. De enda länder vars andel kvinnor i Europaparlamentet har **sjunkit** under denna tid är **Luxemburg och Portugal**.

7. Kvinnors politiska representation på regional nivå

Även om jämförelsen är ofullständig (**Finland, Luxemburg, Nederländerna** och **Förenade kungadömet saknar** regional politisk nivå), är **24,9 procent av alla ledamöter i regionala församlingar kvinnor** (jämfört med 20,53 procent i de nationella lagstiftande församlingarna). Emellertid finns inget tydligt mönster i andelen kvinnorepresentation på regional nivå: **Sveriges** andel är störst med **47,6 procent**, nästan jämställdhet.

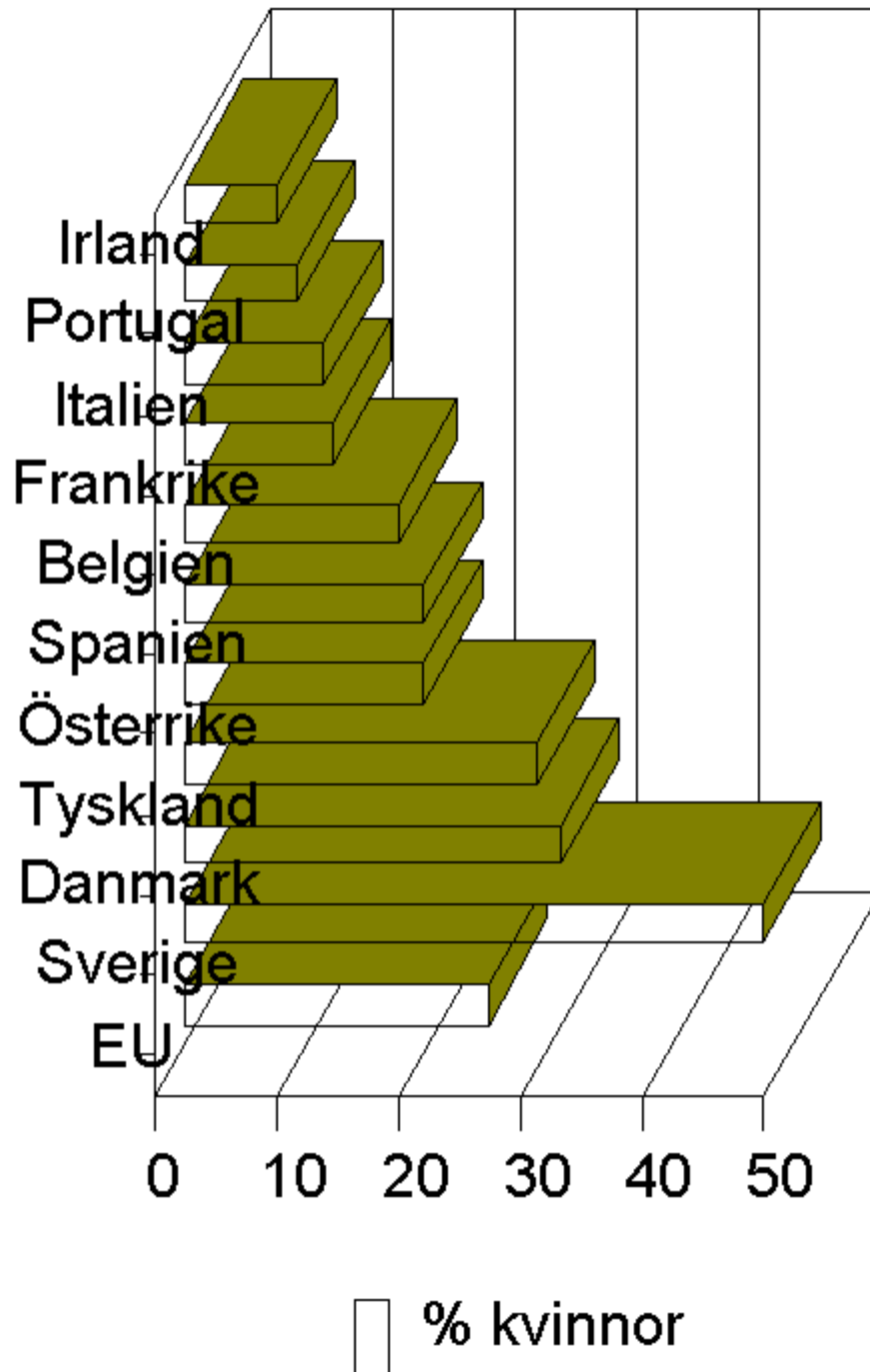
Tabell 13

<i>Kvinnorepresentation i de regionala församlingarna i EU 15, samt typ av valsysteem</i>					
<i>Land</i>	<i>Senaste val</i>	<i>Antal regioner</i>	<i>% k i de regionala församlingarna</i>	<i>Andelen kvinnor/totala antalet platser</i>	<i>Valsystem</i>
<i>EU</i>		140	24.9	2237/8971	
Sverige	1994	23	47.6	845/1775	Proportionellt
Danmark	1993	14	31.0	116/374	Proportionellt
Tyskland	1995	16	28.9	557/1930	Blandat
Österrike	1994	9	19.6	88/448	Proportionellt
Spanien	1995	17	19.58	231/1180	Proportionellt
Belgien	1995	5	17.6	69/393	Proportionellt
Frankrike	1992	21	12.1	203/1671	Proportionellt
Italien	1995	20	11.4	125/1092	Proportionellt
Portugal	1992	2 *	9.2	10/108	Proportionellt
Irland	1994	-	7.7	17/220	Ej direkta val
Grekland	1992	13	uppgift saknas	uppgift saknas	Ej direkta val

Siffrorna hämtade från Red Europea de Expertas (1996:4), Panorama (1994:25-28) Instituto de la Mujer (1997)

* I Portugal utgörs de enda två självständiga regionerna av ögrupperna, dvs Madeira och Azorerna. På fastlandet finns inga självständiga regioner.

Tabell 14: Andelen kvinnor i de regionala församlingarna i Europeiska unionen

Siffrorna hämtade från tabell 13: "Kvinnorepresentation i de regionala församlingarna i EU, samt typ av valsysteem."

På Irland upprättades 1994 åtta regionala myndigheter, vilka består av **lokala läns- och stadsfullmäktige utnämnda av de lokala församlingarna i valkretsen**. I Grekland består de regionala råden av en **generalsekreterare, underregionala församlingar**, en företrädare för varje lokal enhet av **statsfullmäktige och kommuner**, samt en från varje **regional sammanslutning**.

Den något **högre andelen kvinnor på regional nivå** i Europeiska unionen kan delvis förklaras med att det **proportionella valsystemet dominerar**. Den största skillnaden mellan regional och nationell nivå finns i **Frankrike**, där antalet **nationella parlamentariker är 6,4 procent jämfört med en regional andel på 12,1 procent**. Det **regionala rådet** väljs med **proportionalism**. Detta skiljer sig mycket från **majoritetssystemet som tillämpas vid de nationella valen** och liknar det lokala systemet i kommunerna med mer än 3500 invånare (annars tillämpas majoritetsval). **Denna skillnad i valsystém kan ses som en viktig förklaring till den betydligt högre andelen kvinnor i beslutsprocessen på regional nivå**.

Kvotering och positiva åtgärder på regional nivå

I de regionala valen **finns ingen lagstiftad kvotering** förutom i **Belgien**, där vallagen från 1994 föreskriver att ingetdera kön skall uppta mer än **2/3 av en partilista**. Däremot **tillämpar många partier en egen kvotering** för de regionala valen:

- **Sverige:** Fp har alltid minst en kvinna på valbar plats på partilistorna. SAP, fp, v, mp och kd har varvade listor (kvinnor och män anges växelvis).
- **Danmark:** KAD (en kvinnlig fackförening) stödjer aktivt sina medlemmar som kandidater. Socialdemokraterna, liberalerna, de konservativa och socialliberalerna har jämställdhetskommittéer. Socialistiskt folkeparti och socialdemokraterna har ett kvoteringssystem för offentliga ämbeten.
- **Tyskland:** B90/de gröna har en kvotering på minst 50 procent. SPD har en kvotering på 33,3 procent i de proportionella valen. CSU ställer också informellt kvinnor på framträdande platser på vallistorna (i proportionella val).
- **Frankrike:** Socialistpartiet har en intern regel att ha 30 procent kvinnliga kandidater i de regionala valen
- **Österrike:** ÖVP har alltid minst en kvinna på valbar plats på partilistorna och prioriterar kvinnorna vid fördelning av utjämningsmandat.

Varvade listor är mycket vanligt i **Sverige**, där de flesta politiska partier har **informella överenskommelser** om att tillämpa sådana. Denna inställning till partilistor och **den betydelsefulla placering kvinnor har på dessa listor** förklarar varför Sverige har den högsta andelen kvinnliga parlamentariker på både nationell och regional nivå. Detta förstärker tesen att **andra åtgärder än kvotering krävs för att få en hög andel kvinnor i beslutsprocessen: Belgien**, som är det enda land med en **lagstiftad kvotering**, har **färre kvinnor på regional nivå** än Sverige, Danmark, Tyskland, Österrike och Spanien, vilka inte har ett sådant system.

8. Kvinnors politiska representation på lokal nivå

Jämförelserna på lokal nivå är mycket mer tillförlitliga eftersom **samtliga medlemsstater har någon form av lokal representation**. Det är anmärkningsvärt att andelen kvinnor på **lokal nivå** inom EU (20 procent av den totala) är något lägre än på **regional nivå** (24,9 procent) och **precis under den nationella nivån** (20,53 procent).

Tabell 15 visar andelen kvinnor i beslutsprocessen på lokal nivå och medlemsstaternas valsystem. **Sverige** har den **högsta andelen kvinnor på lokal politisk nivå** (41,3 procent) följt av Finland (30 procent) och Danmark (27,9 procent). De **största variationerna mellan de nationella och lokala nivåerna** finns i **Förenade kungadömet** och **Frankrike**. I **Förenade kungadömet** är **25 procent av ledamöterna i de lokala fullmäktige kvinnor** (jämfört med 9 procent parlamentsledamöter) och i **Frankrike 21,2 procent** (jämfört med 6,3 procent nationellt).

Den stora skillnaden mellan lokal och nationell nivå i Förenade kungadömet och Frankrike kan delvis förklaras av två olika faktorer: **de politiska partiernas betydelse och valsystemets betydelse**. I **Förenade kungadömet** är **de politiska partiernas inflytande mindre på lokal nivå**, där långt fler oberoende kandidater ställer upp (och väljs in) än på nationell nivå. **Mindre resurser** krävs för att delta i lokala val, valkampanjen görs inom ett betydligt mindre område och lokala frågor tas upp. Eftersom de kvinnliga kandidaterna **inte behöver delta i någon nomineringsprocedur inom partierna undviker de många av de problem** som hör ihop med majoritetsval (exempelvis kriteriet lång politisk verksamhet eller föreställningen av den "ideala" manliga kandidaten). Vidare anser kvinnor att det går lättare att kombinera **de politiska uppdragen med familjeliv** på lokal nivå .

I **franska kommuner beror valsystemet på invånarantal i kommunen** (liksom i **Luxemburg**) I kommuner med **färre än 2500 invånare** väljs kommunfullmäktige i **majoritetsval** i två omgångar och **med rätt för oberoende kandidater att kandidera**. I kommuner med **mellan 2500 och 3500 invånare** gäller samma valsystem men **oberoende kandidater har ingen rätt kandidera**. Kommuner med **fler än 3500 invånare** (förutom Paris Lyon och Marseilles) tillämpar ett **proportionellt** valsystem i två omgångar med **partilistor**. **Paris, Lyon och Marseille** har ett särskilt valsystem med en stadsfullmäktige och en kommunfullmäktige i varje distrikt (arrondissement) som väljs i **proportionella val**. Totalt sett väljs en större andel kandidater i **proportionella val**, vilket kan antas vara **en stark bidragande faktor till att det finns betydligt fler kvinnliga förtroendevalda på lokal** (21,2 procent) och **regional** (12,1 procent) nivå än på nationell nivå (6,4 procent). Dessutom kan kvinnor förmodligen lättare **kombinera sina politiska uppdrag** med **familjeliv** på lokal nivå, beroende på mer **flexibla sammanträdestider**, osv.

Tabell 15

Kvinnors politiska representation på lokal nivå i EU 15, samt typ av valsystem				
Land	Senaste val	Andelen kvinnor/antal	% invalda kvinnor	Valsystem

		<i>plastser</i>		
Sverige	1994	uppgift saknas	41.3	Proportionellt
Finland	1992	3776/12567	30.0	Proportionellt
Danmark	1993	1311/4704	27.9	Proportionellt
Förenade kungadömet	1993	uppgift saknas	25*	Majoritets
Nederländerna	1994	2475/11072	22.4	Proportionellt
Tyskland	1993	6494/29016**	22.4	Blandet
Italien	1995	4903/22763	21.5	Majoritets
Frankrike	1995	107979/508732	21.2	Proportionellt (över 3500 inv.), Majoritets (mindre än 3500 inv.) ***
Belgien	1994	2357/11728	20.1	Proportionellt
Irland	1994	uppgift saknas	14.3	Proportionellt
Spanien	1991	7338/65709	11.2	Proportionellt
Portugal	1993	757/6797	11.1	Proportionellt
Luxemburg	1993	114/1105	10.3	Proportionellt (över 3000 inv.) Majoritets (mindre än 3000 inv.)
Grekland	1994	1871/51942	3.6	Proportionellt
Österrike	1994	uppgift saknas	uppgift saknas	Proportionellt

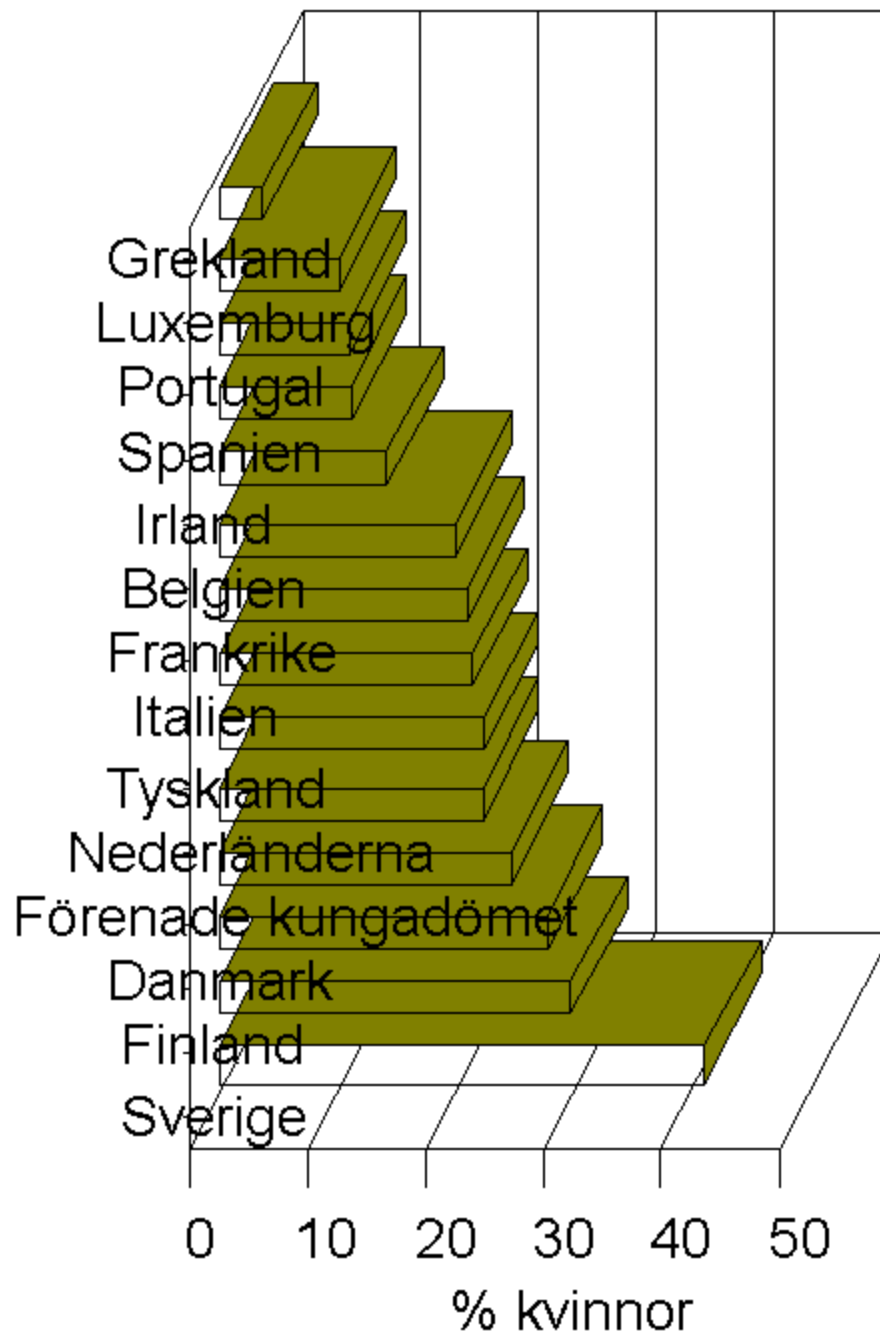
Uppgifterna hämtade från Panorama (1994) och Red Europea de Expertas (1996:5)

*uppskattad siffra

**dessa siffror baseras på en undersökning

***utom Paris, Lyon och Marseille

Tabell 16: Andelen kvinnor i de lokala församlingarna i Europeiska unionen

Uppgifterna är hämtade från tabell 15: " Kvinnors politiska representation på lokal nivå i EU 15, samt typ av valsystem."

De **högre siffrorna på lokal nivå** för de länder med en låg andel kvinnor på nationell nivå är en **positiv indikation på en framtida nationell kvinnorepresentation**. Många nationella kandidater har tidigare inlett sin politiska karriär på lokal nivå.

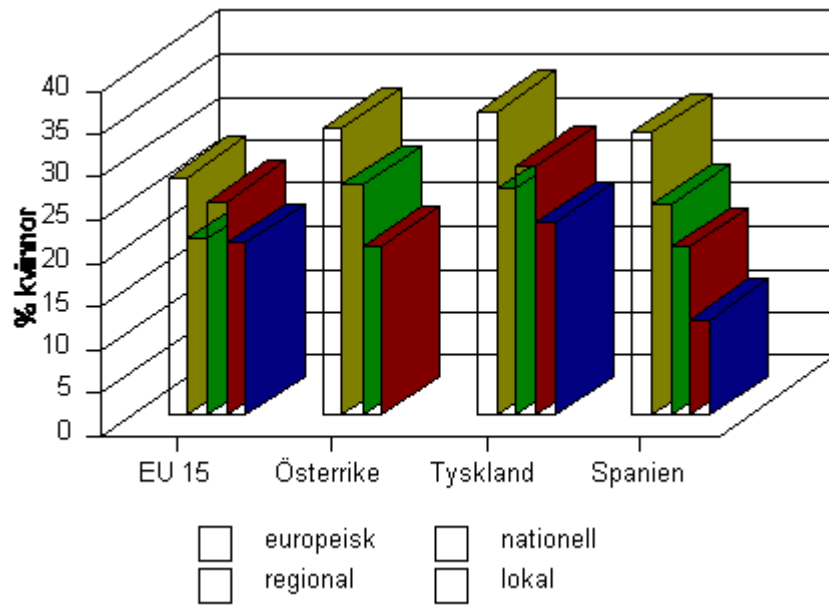
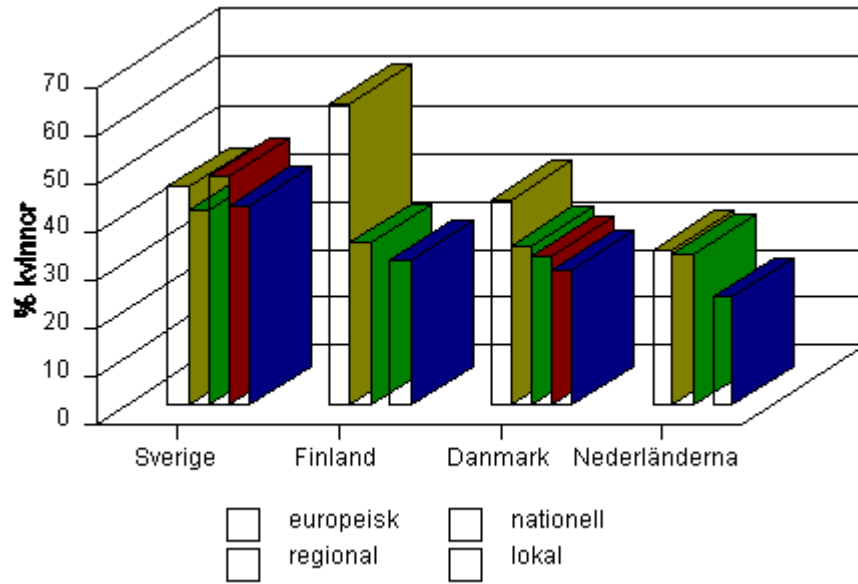
Kvotering och positiva åtgärder på lokal nivå

Det enda landet med **lagstiftad kvotering** är **Belgien**. I följande länder finns partier som har vidtagit åtgärder på lokal nivå:

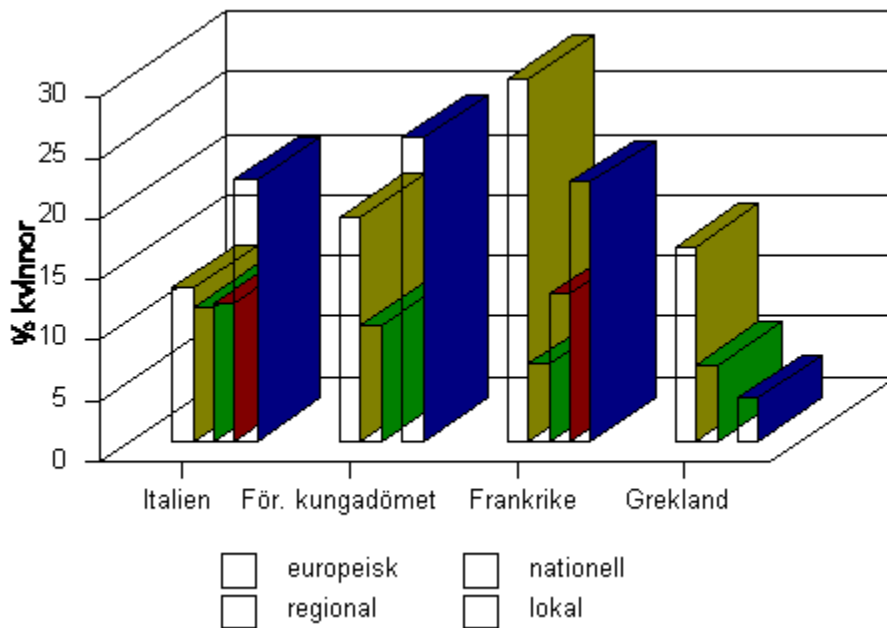
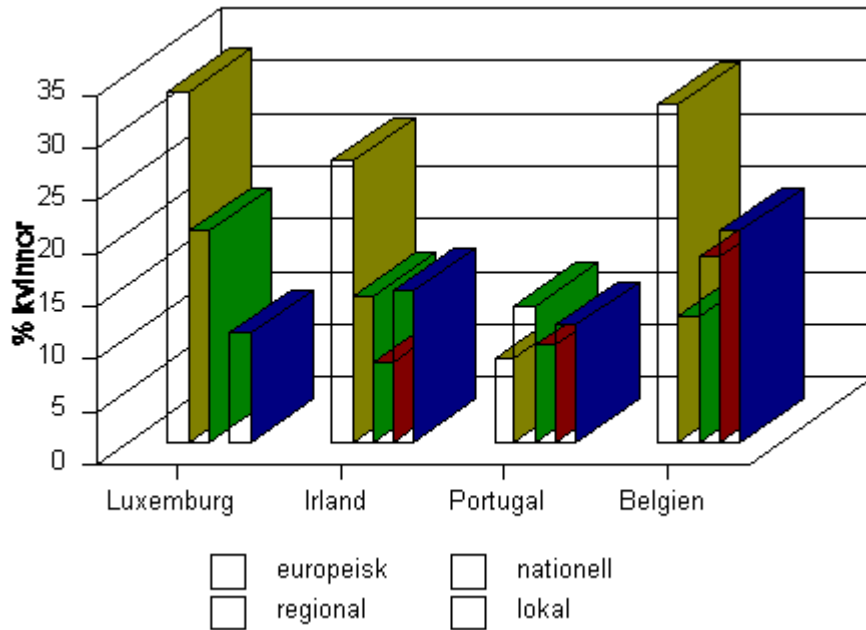
- **Sverige:** De flesta partierna (SAP, fp, v, mp och kd) tillämpar kvotering informellt, i synnerhet varvade listor.
- **Danmark:** Socialistiskt folkeparti och socialdemokraterna har kvotering för politiska befattningar på lokal nivå.
- **Frankrike:** Socialistpartiet har en intern regel att ha minst 30 procent kvinnor i alla proportionella val.
- **Irland:** Den demokratiska vänstern och arbetarpartiet har en informell kvotering på 40 procent, de gröna använder ett 1/3 till 1/2 kvoteringsystem, labour har en kvotering på 25 procent.
- **Österrike:** ÖVP ställer minst en kvinna på valbar plats på partilistor och prioriterar kvinnor vid fördelning av utjämningsmandat.
- **Tyskland:** CSU har en informell överenskommelse att placera kvinnor högt på partilistorna, B90/de gröna använder varvade listor i proportionella val.
- **Nederländerna:** PvdA (arbetarparti) tillämpar en informell kvotering på 33 procent

9. Analys

Kvinnors politiska representation: En jämförelse mellan EU:s medlemsstater

Analys (fortsättning): Kvinnors politiska representation: En jämförelse mellan EU:s medlemsstater

Allmän analys:

*På europeisk nivå är kvinnorepresentationen i beslutsprocessen genomgående högre än på någon annan nivå (nationell, regional eller lokal) med undantag av Portugal. För Finland är kvinnorna i majoritet.

*På nationell nivå är kvinnorepresentationen i beslutsprocessen högst i Sverige och lägst i Grekland. Inget direkt samband tycks föreligga mellan andelen kvinnor på nationell, regional och lokal nivå.

*På regional nivå är kvinnorepresentationen i beslutsprocessen ofta högre än på nationell nivå (förutom i Danmark, Spanien och Irland).

*På lokal nivå är kvinnorepresentationen i beslutsprocessen i allmänhet lägre än på både nationell och regional nivå, förutom i Sverige, Irland, Portugal, Belgien, Italien, Förenade kungadömet och Frankrike). Tre av de länder som har lägst andel kvinnor representerade i beslutsprocessen på nationell nivå har betydligt fler kvinnor i de kommunala församlingarna (Italien, Förenade kungadömet och Frankrike).

Analys land för land:

***Sverige:** Har den högsta andelen kvinnor i nationella, regionala och lokala församlingar i Europeiska unionen. Den högsta andelen förtroendevalda kvinnor finns i Sverige på regional nivå och den lägsta på nationell nivå.

* **Finland:** Har den högsta andelen kvinnor i Europaparlamentet (62,5 procent) och näst högst andel kvinnor på nationell och lokal nivå inom Europeiska unionen. Regionala församlingar finns inte. Den högsta andelen förtroendevalda kvinnor finns i Finland på europeisk nivå och den lägsta på lokal nivå.

* **Danmark:** Har den tredje högsta andelen kvinnor i Europaparlamentet, nationella lagstiftande församlingar och lokala församlingar inom Europeiska unionen och näst högst andel kvinnor på regional nivå. Den högsta andelen förtroendevalda kvinnor finns i Danmark på europeisk nivå och den lägsta på lokal nivå.

* **Nederländerna:** Har ungefär lika stor andel kvinnor i Europaparlamentet som på nationell nivå (32,26 procent respektive 31,3 procent) och en lägre andel kvinnor på lokal nivå (22,4 procent). Regionala församlingar finns inte.

* **Österrike:** En tredjedel av alla europaparlamentariker är kvinnor men andelen kvinnor på nationell och regional nivå är lägre (26,8 procent, respektive 19,6 procent). Uppgifter saknas för andelen kvinnor på lokal nivå.

* **Tyskland:** Har mer än 35 procent kvinnliga europaparlamentariker men endast 28,9 procent kvinnor på regional nivå och 26,2 procent på nationell nivå. Den lägsta andelen förtroendevalda kvinnor finns på lokal nivå, med 22,4 procent.

* **Spanien:** Nästan en tredjedel av europaparlamentarikerna är kvinnor, men andelen kvinnor är lägre på nationell (24,6 procent) regional (19,58 procent) och lokal nivå (11,2 procent).

* **Luxemburg:** En tredjedel av Luxemburgs europaparlamentariker är kvinnor men andelen är lägre på nationell nivå (20 procent) och lokal nivå (10,3 procent). Regionala församlingar finns inte.

* **Irland:** Har något över 25 procent kvinnliga parlamentariker på europeisk nivå, men färre kvinnor på lokal nivå (14,3 procent) och nationell nivå (13,9 procent). I de regionala församlingarna är andelen kvinnor endast 7,7 procent.

* **Portugal:** Har den lägsta andelen kvinnor på europeisk nivå (8 procent) och näst lägst andel på regional nivå (9,2 procent) inom Europeiska unionen. På lokal nivå är

andelen något högre (11,1 procent) och högst andel kvinnor finns i den nationella lagstiftande församlingen (13 procent).

* **Italien:** I de lokala församlingarna är över en femtedel av representanterna kvinnor, men andelen ligger i övrigt på en lägre ganska jämn nivå: Europaparlamentet (12,64 procent) regionalt (11,4 procent) och nationellt (11,1 procent).

* **Förenade kungadömet:** Den högsta andelen förtroendevalda kvinnor finns på lokal nivå med 25 procent. Andelen är lägre på europeisk nivå (18,39 procent) och på nationell nivå endast 9,5 procent. Regionala församlingar finns inte.

* **Grekland:** Har den lägsta andelen kvinnor på nationell och lokal nivå inom Europeiska unionen (6,3 procent respektive 3,6 procent). Kvinnorepresentationen på europeisk nivå är betydligt högre med 16 procent. Uppgifter för den regionala nivån saknas.

10. Slutsats

Valsystemen har en mycket **stor** betydelse när det gäller **andelen förtroendevalda kvinnor** i Europeiska unionen (och naturligtvis globalt). Det är ingen slump att de medlemsstater med **högst** andel kvinnliga parlamentariker (Sverige, Finland, Danmark och Nederländerna) samtliga har **proportionella** valsystem och att de länder med **lägst** andel (Italien, Förenade kungadömet, Frankrike och Grekland) antingen har ett **försvagat proportionellt** eller **majoritetssystem**.

I hela Europa är **20,53 procent** av parlamentarikerna på **nationell** nivå kvinnor. På **regional** nivå ökar denna andel till **24,9 procent**, medan den minskar till **20 procent** på **lokal** nivå. Den högre andelen kvinnor på regional nivå kan delvis förklaras med att det **proportionella valsystemet dominerar**, vilket **Frankrike** ger ett tydligt exempel på, med 12,1 procent kvinnor på regional nivå (med **proportionella** valsystem) jämfört med 6,4 procent på nationell nivå (**majoritetsval**).

På lokal nivå är andelen kvinnor något **lägre** än på nationell nivå. Emellertid har Förenade kungadömet, som har en låg andel kvinnor representerade på nationell nivå, en mycket högre andel kvinnor på lokal nivå. Detta beror delvis på andra faktorer än valsystemen (dvs partiernas betydelse).

Trots valsystemens stora betydelse är de inte det enda som avgör andelen förtroendevalda kvinnor. **Sverige**, landet med **högst andel** kvinnor på **nationell, regional och lokal nivå**, har ett sedan länge etablerat system med **inofficiell kvotering** på **partinivå**, vilket framför allt **påverkar kvinnors placering på partiernas vallistor**. Den allmänna tillämpningen av **varvade listor** (att ange män och kvinnor växelvis på partilistorna) i Sverige är mycket viktigt för att försäkra en hög andel kvinnor i beslutsprocessen. Detta märks vid en jämförelse med andra länder (som Belgien) där **kvotering** har varit **ineffektivt** om inte kvinnorna hamnat på valbara platser på partilistorna. Därför är de politiska partiernas **inställning** och

målmedvetenhet viktiga. Naturligtvis är denna typ av kvotering enbart möjlig med ett **proportionellt** valsystem.

Det är anmärkningsvärt att den **totala högsta andelen kvinnor finns i Europaparlamentet**, där **27,64 procent** av europaparlamentarikerna är kvinnor. Även om det är långt ifrån jämställdhet är det ett hoppfullt tecken på en ökande andel kvinnor i beslutsprocessen i Europeiska unionen.

11. Bibliografi

Europeiska gemenskapernas kommission (1996), **Kommissionens årliga rapport: Lika möjligheter för kvinnor och män i Europeiska unionen**. Luxemburg, Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer.

Europarådet (1996), **Group of Specialists on Equality and democracy: Final Report of Activities**. Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Europeiska expertgruppen Nätverket för kvinnor i beslutsprocessen (1994), **Panorama: Participation of Women in political decision-making at regional and local level**. Luxemburg, Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer.

Instituto de la Mujer (1997), **Nyhetsbrev**. Madrid

Inter-Parliamentary Union (1993), **Electoral System: A Worldwide Comparative Study**. Genève, Inter-Parliamentary Union.

Inter-Parliamentary Union (1997), **Men and Women in Politics: Democracy Still in the Making**. Genève, Inter-Parliamentary Union.

Red Europea de Expertas " **Las Mujeres en la toma de decisiones" (1996), Las Mujeres en la toma de decisiones: Hechos y Cifras sobre las mujeres en la adopción de decisiones políticas y públicas en Europa**. Luxemburg, Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer

Förenta nationerna (1995), "Ojämlighet mellan män och kvinnor vid fördelning av makt och beslutsfattande på alla nivåer", **From Nairobi to Beijing: Second Review and Appraisal of the Implementation of the Nairobi Forward-Looking Strategies for the Advancement of Women**. New York, United Nations Press.

12. Bilaga

KVINNLIG RÖSTRÄTT: Kronologi över det lagliga erkännandet av kvinnors rätt att rösta och kandidera I val I Europeiska unionen

År	Land	Uppnådd(a) rättighet(e)(r)
----	------	----------------------------

1906	Finland	Rösträtt samt rätt att kandidera
1915	Danmark	Rösträtt samt rätt att kandidera
1917	Nederländerna	Rätt att kandidera
1918	Österrike	Rösträtt samt rätt att kandidera
	Tyskland	Rösträtt samt rätt att kandidera
	Irland	Rösträtt samt rätt att kandidera*
	Förenade kungadömet	Rösträtt samt rätt att kandidera*
1919	Belgien	Rösträtt*
	Luxemburg	Rösträtt samt rätt att kandidera
	Nederländerna	Rösträtt
	Sverige	Rösträtt samt rätt att kandidera*
1921	Belgien	Rätt att kandidera*
	Sverige	Rösträtt samt rätt att kandidera**
1928	Irland	Rösträtt samt rätt att kandidera**
	Förenade kungadömet	Rösträtt samt rätt att kandidera**
1931	Portugal	Rösträtt samt rätt att kandidera*
	Spanien	Rösträtt samt rätt att kandidera
1934	Portugal	Rösträtt samt rätt att kandidera*
1944	Frankrike	Rösträtt samt rätt att kandidera
1945	Italien	Rösträtt samt rätt att kandidera
1948	Belgien	Rösträtt samt rätt att kandidera**
1952	Grekland	Rösträtt samt rätt att kandidera
1976	Portugal	Rösträtt samt rätt att kandidera**

* Laglig rättighet med villkor eller restriktioner

**Restriktioner eller villkor borttagna

Siffrorna hämtad e från Inter-Parliamentary Union, 1997:28

European Parliament: March 1997